

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

Д.С. Мечев, В.П. Іщенко,
З.С. Пойда, В.П. Івчук

*Київська медична академія
післядипломної освіти
ім. П.Л. Шупика*

Нові вимоги до післядипломного навчання радіологів України

Requirements to post-graduate radiologists training in Ukraine

Як відомо, в усьому світі післядипломна освіта лікарів, зокрема радіологів, складається з двох етапів: інтернатури (резидентури) і подальшої медичної освіти (ПМО).

I. Інтернатура (резидентура)

Серед 18 медичних спеціальностей Європейського Союзу (докторська директива 93/16 2001 р.) радіологія посідає чільне місце, а терміни навчання в інтернатурі складають: 4 роки — радіологія, зокрема клінічна (променева терапія) — 17 країн (Австрія, Данія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Ісландія, Ірландія, Італія, Ліхтенштейн, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Іспанія, Швеція, Швейцарія, Англія), 4 роки — ядерна медицина — 15 країн. Серед 20 медичних спеціальностей США і Канади терміни навчання в резидентурі становлять: з діагностичної радіології (зокрема ядерної медицини) — 4 роки, радіаційної онкології (променевої терапії) — 5 років. При цьому у програмі діагностичної радіології є чіткий розподіл на 8 субспеціальностей: нейрорадіологію, дитячу радіологію, ядерну медицину, м'язово-скелетну радіологію, судинну радіологію, абдомінальну радіологію, кардіоторакальну радіологію й ендovasкулярну хірургічну нейрорадіологію (остання потребує подовження терміну навчання на 1 рік).

Донедавна в Україні серед 124 медичних спеціальностей (наказ від 19.12.1997 р. № 359) термін інтернатури складав 1 рік з 5 радіологічних спеціальностей — радіології-терапії, радіології-діагностики з наступною

спеціалізацією з рентгенології, ядерної медицини і ультразвукової діагностики. До речі, в Росії та Республіці Беларусь інтернатури з радіології зовсім не було, а спеціалістів-радіологів готували через курси спеціалізації.

Як бачимо, існують принципові розбіжності в системах післядипломної підготовки на етапі інтернатури в країнах Північної Америки, Східної і Західної Європи.

II. Подальша медична освіта

І в цьому розділі післядипломної освіти є багато розбіжностей між країнами Східної та Західної Європи. Так, у більшості розвинутих країн Західної Європи і Північної Америки подальша (після інтернатури) медична, зокрема радіологічна, освіта добровільна (необов'язкова). В цих країнах вищими органами освіти пропонується від 200 до 500 кредитних балів (credits), які за 5 років спеціаліст повинен заробити згідно зі шкалою організаторської, наукової, практичної, громадської та інших видів діяльності. Враховуючи економічний розвиток цих країн, це не здається неймовірним, бо тут радіологи можуть брати участь у численних навчальних курсах, майстер-класах, конференціях, з'їздах, конгресах і таким чином здобувати необхідні кредитні бали.

В Україні, як і в Росії, Беларусі, Румунії, Болгарії та багатьох інших країнах пострадянського простору, ПМО — обов'язковий елемент освіти, що складається з курсів спеціалізації, передатестаційних циклів (ПАЦ) — 1 раз за 5 років, курсів тематичного та інформацій-

ного удосконалення. Магістратура, клінічна ординатура, очна та заочна аспірантура також вважаються розділами ПМО.

В одній з попередніх робіт [1] ми вже висловлювали думку з приводу розбіжностей у системі ПМО різних країн: добровільне удосконалення кваліфікації радіологів не є ідеальною схемою цього етапу. Це розуміють і авторитетні відділи освіти західних країн, які шляхами анкетування, обговорення цього питання на з'їздах і конгресах, взаємовідвідувань навчальних процесів та іншого намагаються гармонізувати й уніфікувати схему ПМО.

На наш погляд, найкращою схемою в Україні було б поєднання обов'язкового і добровільного навчання, тобто обов'язкові ПАЦ (1 раз на 5 років) і введення кредитної системи з метою активізувати лікарів у періоди між проходженням атестаційних циклів. Такі пропозиції, навіть зі шкалою оцінки діяльності радіологів за 5 років, ми рекомендували й раніше та опублікували для всебічної дискусії [2]. До речі, згідно з наказом МОЗ України від 19.12.1997 р.

№ 359 (розділ 4.3, стор. 12), для підтвердження вищої категорії необов'язкове проходження ПАЦ з комп'ютерним іспитом: для цього достатнім буде проходження циклів тематичного удосконалення (один раз на 5 років).

У 1999 р. (м. Болонья, Італія) 28 країн підписали Болонську декларацію, яка надає вищій школі загальноєвропейського характеру, тобто свідчить про взаємовизнання кваліфікації вищої освіти в Європі. В 2000 р. (Прага) ще 4 країни приєдналися до Болонської декларації, а в 2003 р. (Берлін) ще 7. Таким чином, до 2004 р. за межами Болонського процесу залишилися практично тільки три країни: Білорусь, Молдова та Україна [3].

Виходячи з цього, а також з метою подальшої інтеграції України з країнами Європейського Союзу, 23.02.2005 МОЗ України видало наказ № 81 «Про затвердження Переліку спеціальностей та строки навчання в інтернатурі випускників медичних і фармацевтичних вищих навчальних закладів, медичних факультетів університетів», який ми пропонуємо до вашої уваги.

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАКАЗ
23.02.2005 № 81

Зареєстровано в Міністерстві юстиції України
9 березня 2005 р. за № 291/10571

Про затвердження Переліку спеціальностей та строки навчання в інтернатурі випускників медичних і фармацевтичних вищих навчальних закладів, медичних факультетів університетів

Відповідно до Положення про Міністерство охорони здоров'я України, затвердженого Указом Президента України від 24.07.2000 № 918 (918/2000) (із змінами та доповненнями), та з метою приведення переліку спеціальностей на етапі післядипломної підготовки спеціалістів в інтернатурі до міжнародних стандартів

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити Перелік спеціальностей та строки навчання в інтернатурі випускників медичних і фармацевтичних вищих навчальних закладів, медичних факультетів університетів (додається).
2. Затверджений перелік набирає чинності з 01.08.2005.

3. Ректорам медичних і фармацевтичних вищих навчальних закладів, закладів післядипломної освіти, деканам медичних факультетів університетів, міністру охорони здоров'я АР Крим, начальникам Головного управління охорони здоров'я та медичного забезпечення Київської міської, управлінь охорони здоров'я обласних і Севастопольської міської державних адміністрацій, головним державним санітарним лікарям областей, міст Києва та Севастополя, керівникам регіональних управлінь з фармації:

3.1. Узяти даний перелік до керівництва та виконання.

3.2. Із спеціальностей, які не передбачені даним переліком, після закінчення інтернатури забезпечити підготовку спеціалістів на циклах спеціалізації у закладах (факультетах) післядипломної освіти.

4. Управлінню освіти і науки Департаменту кадрової політики, освіти і науки разом з медичними (фармацевтичними) вищими навчальними закладами та закладами післядипломної освіти розробити галузеві стандарти післядипломної освіти, навчальні плани та програми підготовки спеціалістів в інтернатурі та вимоги до навчання в інтернатурі з відповідних спеціальностей.

5. Департаменту кадрової політики, освіти і науки врахувати вимоги наказу при працевлаштуванні випускників вищих медичних навчальних закладів, медичних факультетів університетів, які навчалися за державним замовленням.

6. Департаменту економіки і фінансів забезпечити фінансування навчання в інтернатурі лікарів і провізорів.

7. Вважати такими, що втратили чинність з 01.08.2005, накази Міністерства охорони здоров'я України: від 06.03.96 № 50 (z0134-96) «Про затвердження Переліку спеціальностей та строки навчання в інтернатурі випускників медичних і фармацевтичних вищих навчальних закладів», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 22.03.96 за № 134/1159; від 22.11.96 № 349 (z0706-96) «Про внесення змін до наказу від 06.03.96 № 50 «Про затвердження Переліку спеціальностей та строки навчання в інтернатурі випускників медичних і фармацевтичних вищих навчальних закладів», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 10.12.96 за № 706/1731; від 04.05.98 № 109 (z0309-98) «Про внесення змін до наказу від 06.03.96 № 50 «Про затвердження Переліку спеціальностей та строків навчання в інтернатурі випускників медичних і фармацевтичних вищих навчальних закладів», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 13.05.98 за № 309/2749; від 14.04.2003 № 170 (z0328-03) «Про внесення змін та доповнень до наказу МОЗ України від 06.03.96 № 50 «Про затвердження Переліку спеціальностей та строків навчання в інтернатурі випускників медичних і фармацевтичних вищих навчальних закладів», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 24.04.2003 за № 328/7649.

8. Контроль за виконанням наказу покласти на заступника міністра охорони здоров'я В.Г. Передерія.

Міністр

М.Є.Поліщук

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства охорони здоров'я України

23.02.2005 № 81

Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 9 березня 2005 р. за № 291/10571

*Перелік спеціальностей та строки навчання в інтернатурі
випускників медичних і фармацевтичних вищих навчальних закладів, медичних факультетів університетів*

Спеціальність інтернатури	Тривалість інтернатури, років	Тривалість навчання та стажування, місяців					
		I рік		II рік		III рік	
		на кафедрах	на базі стажування	на кафедрах	на базі стажування	на кафедрах	на базі стажування
Анестезіологія *	3	6	5	4	7	2	9
Загальна практика — сімейна медицина	2	6	5	4	7	—	—
Клінічна лабораторна діагностика *	2	6	5	4	7	—	—
Медицина невідкладних станів *	2	6	5	4	7	—	—
Медична психологія *	2	6	5	4	7	—	—
Патологічна анатомія *	2	5	6	2	9	—	—
Педіатрія	2	6	5	4	7	—	—
Радіологія *	2	6	5	4	7	—	—
Судово-медична експертиза *	2	5	6	2	9	—	—
Фтизіатрія *	2	5	6	2	9	—	—
Хірургія	3	6	5	4	7	2	9
Стоматологія	2	5	6	3	8	—	—
Загальна гігієна	1	6	5	—	—	—	—
Епідеміологія	1	4	7	—	—	—	—
Загальна фармація	1	4	7	—	—	—	—
Клінічна фармація	1	6	5	—	—	—	—

* Базова клінічна підготовка протягом 6–12 місяців.

Директор Департаменту кадрової політики, освіти і науки

М.В. Банчук

У цьому наказі серед 16 спеціальностей інтернатури відповідне місце посідає радіологія з терміном навчання 2 роки. Зважаючи на те, що затверджений Перелік спеціальностей набирає чинності з 01.08.2005 р., тобто з нового навчального року, ми вирішили за слушне дати деякі коментарі, що стосуються змін першого етапу післядипломної підготовки:

А. Чинність наказу від 19.12.1997 р. № 359 «Про подальше удосконалення атестації лікарів» не відмінюється, а залишається в дії (124 спеціальності в номенклатурі лікарських спеціальностей).

Б. Час інтернатури (24 місяці) з радіології (діагностика і променева терапія разом) розподіляється таким чином: 10 місяців — очна підготовка (6 — перший і 4 — другий рік),

12 місяців — заочна (базова) на базах стажування, 2 міс. — відпустка.

В. Згідно із п. 3.2 наказу із спеціальностей, які не передбачені переліком, після інтернатури треба забезпечити підготовку спеціалістів на циклах спеціалізації. Це означає, що згідно з наказом від 19.12.1997 р. № 359, інтерни після 2-річної інтернатури з радіології мають пройти курси спеціалізації — окремо з рентгенології (термін — 5 міс.), ультразвукової діагностики (3 міс.), радіонуклідної діагностики (4 міс.) і променевої терапії (4 міс.). Тільки після спеціалізації вони здобудуть право працювати у відповідній радіологічній спеціальності.

Г. Згідно з п. 4 наказу, кафедру радіології КМАПО (як опорну, головну) і профільні

**Проект навчального плану підготовки лікарів-інтернів за спеціальністю «Радіологія»
на кафедрі радіології та суміжних кафедр (очна частина інтернатури)
Тривалість — 10 місяців (1560 годин)**

Курс		Кількість годин			
код	назва	лекція	практика	семинар	разом
01	Організація радіологічної служби	2	6	4	12
02	Фізико-технічні основи радіології	4	50	18	72
03	Основи радіонуклідної та променевої діагностики	12	164	58	234
04	Радіобіологія	2	20	8	32
05	Гігієнічні основи радіаційної безпеки в радіології	2	24	10	36
	Разом	22	266	96	384
06*	Методи радіотерапії та передпроменева підготовка	6	90	32	128
07*	Радіотерапія пухлин голови та шиї	10	124	44	178
08*	Радіотерапія пухлин органів грудної порожнини та грудної залози	10	144	52	206
09*	Радіотерапія пухлин органів малого таза	12	150	52	214
10*	Радіотерапія гемобластозів	4	62	22	88
11*	Радіотерапія пухлин інших локалізацій	4	66	24	94
12*	Радіотерапія непухлинних захворювань	2	16	4	20
13*	Реакції та ускладнення при радіотерапії	8	8	4	22
	Разом	50	670	234	954*
14**	Променева діагностика захворювань голови	6	38	16	60
15**	Променева діагностика захворювань органів дихання	6	82	24	112
16**	Променева діагностика захворювань середостіння	2	26	8	36
17**	Променева діагностика захворювань серцево-судинної системи	2	22	12	36
18**	Променева діагностика захворювань грудних залоз	2	18	10	30
19**	Променева діагностика захворювань опорно-рухової системи	6	82	24	112
20**	Променева діагностика захворювань черевної порожнини	6	82	24	112
21**	Променева діагностика захворювань сечовидільної системи	2	24	10	36
22**	Променева діагностика захворювань дитячого віку	2	22	12	36
	Разом	34	396	140	570
23**	Ультразвукова діагностика захворювань органів черевної порожнини	6	78	30	114
24**	Ультразвукова діагностика захворювань органів сечовидільної системи	4	48	20	72
25**	Ультразвукова діагностика захворювань у гінекології	2	24	10	36
26**	Ультразвукова діагностика захворювань у ендокринології	2	22	12	36
27**	Ультразвукова діагностика захворювань у неонатології та педіатрії	2	18	10	30
28**	Ехокардіографія	—	14	10	24
	Разом	16	204	92	312
29**	Інтервенційна радіологія	—	24	12	36
30**	Цифрові технології в рентгенології	—	24	12	36
	Разом	50	648	256	954**
31	Військово-спеціальна підготовка	2	22	12	36
	Базовий контроль				2
	Конференції				6
	Підсумковий підрічний контроль знань				6
	Іспит				6
	Разом				1394
	Суміжні дисципліни				
32	Патологічна анатомія				12
33	Онкологія				36
34	Гематологія				36
35	Медична психологія				6
36	Етика і деонтологія в професійній діяльності лікаря				12
	Разом				102
	Додаткові програми				
1	Військово-медична підготовка	—	—	—	10
2	Організація невідкладної медичної допомоги при надзвичайних ситуаціях	—	—	—	6
3	СНІД і вірусні гепатити	—	—	—	6
4	Радіаційна медицина	—	—	—	6
5	Особливо небезпечні інфекції	—	—	—	12
6	Клінічна імунологія	—	—	—	12
7	Туберкульоз	—	—	—	6
8	Медична інформатика	—	—	—	6
	Разом				64
	Всього				1560

Для інтернів за спеціальністю: * — «Радіологія—терапія»; ** — «Радіологія—діагностика».

кафедри та курси радіології України очікує велика робота з розробки галузевих стандартів післядипломної освіти, а також навчальних планів і програм інтернатури. При складанні останніх треба орієнтуватися на нові рекомендації МОЗ України, які пропонують зменшити час лекційного викладання і збільшити практичний матеріал (включаючи семінари). Бажана пропорція: — 5 % лекції, 25 % — семінари і 70 % — практичні заняття.

Д. Збільшення термінів заочної частини інтернатури з 4 до 12 місяців значно підвищує роль базових клінічних закладів, багато з яких, на жаль, не відповідають навіть середньо-європейському рівневі (підготовка з КТ, МРТ, ОФЕКТ, інтервенційної радіології тощо) і, як правило, не акредитовані як навчальні.

На нашу думку (погляд спеціалістів, які багато років працюють у системі післядипломної освіти), найбільш позитивною рисою нового наказу є включення спеціальності «Радіологія» до інтернатурного класифікатора медичних дисциплін. У попередньому проекті радіології не було зовсім, тому нам довелося складати план комплектування на 2005 рік без урахування інтернатури з радіології-діагностики і радіології-терапії. Разом з цим у наказі є й негативні, як на нас, моменти. Дворічне сумісне навчання лікарів з радіології-діагностики і радіології-терапії не є оптимальним, тому що діагностична і терапевтична спеціальності дуже різняться між собою, а складання навчальних програм різних за своєю основою дисциплін буде пов'язане з великими труднощами. Серед них, зокрема, зменшення термінів очної частини навчання. Якщо раніше діагностичні й терапевтичні радіологи навчалися загалом 14 місяців (по 7 — кожна спеціальність), то тепер тільки 10.

Окреме питання: в наказі нічого не сказано відносно акредитації баз стажування (як навчальних) і змоги кафедр контролювати хід заочного навчання (12 місяців) лікарів на місцях.

Щодо другого пункту, то раціональнішим, певно, було б зменшити заочну частину навчання до 8 місяців за два роки і тим самим збільшити очну до 14 місяців.

Наприкінці даної роботи кафедра радіології КМАПО пропонує на розгляд усіх зацікавлених спеціалістів проект робочого навчального плану дворічної інтернатури і пропонує незабаром висловити свої думки як щодо нього, так і нових питань, які необхідно включити до навчальних програм. При розробці останніх з метою більшої інтеграції до європейських стандартів бажане використання підходу на основі існуючих субспеціальностей.

Наприклад:

1. Променева діагностика голови та шиї.
 - 1.1. Рентгенологічна діагностика.
 - 1.2. Інтервенційна радіологія .
 - 1.3. КТ-діагностика.
 - 1.4. МРТ-діагностика.
 - 1.5. Ультразвукова діагностика.
 - 1.6. Радіонуклідна діагностика.

Ми розуміємо, що обговорюваний наказ є першою ланкою в загальній концепції реформування системи підготовки лікарів в Україні та приведення її у відповідність до вимог Болонської декларації, і від того, як швидко ми перебудуємося, залежить подальший розвиток якісної і ефективної підготовки спеціалістів-радіологів.

Література

1. Д.С. Мечев, Я.С. Бабій. // *Промен. діагност., промен. тер.* — 2002. — № 4. — С. 20 (додаток).
2. Д.С. Мечев, Я.С. Бабій. // *Там же.* — 2001. — № 4. — С. 65–69.
3. *Навчальна програма (проект) МОЗ України. Вища медична освіта і Болонський процес.* — К., 2004. — 12 с.

Надходження до редакції 18.04.2005.

Прийнято 19.04.2005.

Адреса для листування:
Мечев Дмитро Сергійович,
КМАПО ім. П.Л. Шупика,
вул. Дорогожицька, 9, Київ, 04112, Україна